

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Матвієнків Світлана Миколаївна

**Методичний посібник з курсу
«Етнополітологія»**

(навчальна програма, плани семінарських занять та
програмові вимоги до курсу)

Івано-Франківськ – 2003

Матвієнків С. М. Методичний посібник з курсу «Етнополітологія» (навчальна програма, плани семінарських занять та програмові вимоги до курсу).- Івано-Франківськ, 2003. – 32 с.

Науковий редактор: доктор історичних наук, професор
Сворак Степан Дмитрович,
кафедра загальноюридичних дисциплін
Прикарпатської філії НАВС України

Рецензенти: доктор політичних наук, професор
Денисенко Валерій Миколайович,
кафедра політології Львівського національного
університету імені Івана Франка

кандидат політичних наук, доцент
Москалюк Михайло Федорович,
кафедра політології Прикарпатського університету
імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника,
протокол № 10 від 2 липня 2003 року

Україна – поліетнічна і багатонаціональна держава. Етнічна різноманітність є однією з найбільш важливих внутрішніх проблем, з якими зустрічаються всі молоді держави, бо при певних умовах вона може гальмувати процес націотворення, перешкоджати державному будівництву, загрожувати територіальній цілісності України. У сучасному світі нації все виразніше виступають як базові елементи людського співтовариства, головні дійові особи політики та історичного процесу.

Вивчення студентами спеціальності «Політологія» курсу «Етнополітологія» обумовлено тим, що в Україні на сьогодні відбуваються надзвичайно складні і суперечливі процеси національно-державного будівництва; незалежна Україна і досі не має власної державної концепції етнонаціональної політики. Крім того, певна частина представників владних структур перебуває у полоні догматичного етнополітичного мислення, а рівень етнополітичної культури значної частини українського народу і молоді, зокрема, досить низький.

Головною метою курсу є вивчення тенденцій розвитку етнополітичної сфери людського буття; з'ясування закономірностей взаємовідносин етнонаціональних спільнот (етносів, націй, етнічних та національних груп) між собою та з державою; ознайомлення зі шляхами і методами національно-державного будівництва, засадами і принципами демократичної етнонаціональної політики.

Основне завдання курсу полягає у формуванні в студентів глибоких об'єктивних знань про місце і роль етнонаціональних спільнот у політичному житті суспільства, підвищенні етнополітичної культури та підготовці до активної участі у національно-державному будівництві і формуванні демократичного правового суспільства.

У процесі засвоєння матеріалу студенти повинні вміти:

- володіти найновішою методологією аналізу етнополітичних процесів;
- орієнтуватись у складних і суперечливих етнополітичних процесах сучасності;
- відстоювати права етнічної спільноти та підтримувати справді демократичну етнонаціональну політику;
- об'єктивно оцінювати проблеми інтеграції України до Європейського союзу та світового співтовариства;
- аналізувати програмні положення і практичні дії різних політичних партій, рухів, організацій в етнополітичній сфері;
- відрізнити національну ідею, національні інтереси, патріотизм та націоналізм від шовінізму;
- виявляти інтерес і повагу до культурного надбання інших етнічних спільнот, що проживають на території України;
- застосовувати юридичні та політичні шляхи і методи врегулювання етнополітичних конфліктів;
- підвищувати свою етнополітичну культуру, сприяти її поширенню в студентському середовищі зокрема.

Студенти повинні знати:

- предмет і об'єкт етнополітології, сучасну методологію предмету;
- історію становлення і розвитку вітчизняної і зарубіжної етнополітичної думки, їх взаємовплив та взаємозбагачення;
- найновіші вітчизняні та зарубіжні етнополітичні теорії, концепції та моделі етнополітичного розвитку;
- головні закономірності і тенденції сучасних етнополітичних процесів і національно-державного будівництва та особливості їх проявів в Україні;
- форми існування етносів, їх справжнє місце і роль у розвитку людської цивілізації та політичному житті суспільства;
- етнонаціональну структуру населення України, її основні етнічні спільноти, їх історію, культуру, сучасний статус і перспективи розвитку;
- сутність і характер взаємовідносин нації і держави, етнічності і влади;
- головні принципи демократичної етнонаціональної політики.

Тематичний план (72 години)

№	Назва теми	Кількість годин	
		лекції	семінари
1.	Етнополітичні погляди мислителів Давньої Греції, Риму та європейських країн епохи Відродження	2	2
2.	Формування етнополітичних знань в епоху Просвітництва	2	2
3.	Етнополітична думка періоду буржуазних революцій	2	2
4.	Розвиток етнополітичних концепцій і теорій в Німеччині у XVIII – на початку XIX століття	2	2
5.	Становлення і розвиток етнополітології як науки	2	2
6.	Етнополітологія як наука: актуальність, предмет, об'єкт та основні закономірності	2	2
7.	Основні методологічні засади етнополітології	2	2
8.	Етнонаціональні форми існування людства	4	2
9.	Етнос і етнонаціональні групи	2	2
10.	Нація як ідейно-політичний феномен	4	2
11.	Етнонаціональні спільноти в системі соціально-політичних відносин	2	2
12.	Суспільно-політичні та етнонаціональні процеси в сучасному світі	4	2
13.	Етнічний ренесанс як процес відродження людства	2	-
14.	Процес політизації етнічності: стан і перспективи дослідження	2	2
15.	Етнополітична інтеграція та дезінтеграція	2	2
16.	Процеси національно-державного будівництва та етнополітичної регіоналізації	2	2
17.	Етнонаціональна політика в сучасній Україні	2	2
Всього:		72	
		40	32

Навчальна програма курсу “Етнополітологія”

Тема 1

Етнополітичні погляди мислителів Давньої Греції, Риму та європейських країн епохи Відродження (2 год)

Зародження знань про життя і діяльність етнічних спільнот та їх взаємодію з державою в Давній Греції та Римі. Платон та Арістотель про створення держав за етнічним принципом. Ідеї світового громадянства у грецьких та римських стоїків. Створення перших колоніальних імперій, федерацій та конфедерацій. Зародження і трансформація понять: “месіанізм”, “колоніалізм”, “асиміляція”, “переселення народів”, “право народів”, “циклічний характер світового розвитку”, “мирне співжиття племен і народів” і т.д. Ціцерон про народ як державно-політичне утворення. Перехід людства від “чисто етнічного” існування до нового етапу – етапу національного існування. Епоха Відродження. Н.Макіавеллі (“Государ”) про незалежність і об’єднання роздробленої Італії. Вчення Ж.Бодена про народний суверенітет (“Шість книг про республіку”). Започаткування Ж.Боденом основ етнопсихології та етногеографії (“Метод легкого вивчення історії”).

Тема 2

Формування етнополітичних знань в епоху Просвітництва (2 год)

Період Просвітництва – період переходу європейського суспільства до індустріального етапу. Ф.Бекон про силу як основу міжнародного права. Міркування Т.Гоббса щодо причин занепаду та розпаду держав, ідеї про народ та народний суверенітет (“Левіафан”). Створення Ш.Монтеск’є концепції “духу нації” (“Про дух законів”) та “європейської ідеї”. Проголошення Ж.-Ж.Руссо ідеї свободи і рівності людини і народів (“Міркування про походження і засади нерівності між людьми”). Ж.-Ж.Руссо як один із засновників ідеї народного суверенітету та концепції націоналізму.

Тема 3

Етнополітична думка періоду буржуазних революцій (2 год)

Етнополітичні погляди “батьків-засновників” США. Розробка Дж.Отісом теорії прав колоніальних народів (“Виклад і обґрунтування прав Британських колоній”). Концепція обмеженого національного суверенітету Б.Франкліна. Патріотичний заклик С.Адамса до створення незалежної держави, американської республіки. Концепція права народу на повстання і революцію та на створення власної незалежної держави (Т.Пейн, памфлет “Здоровий глузд”). Т.Джефферсон як автор проекту “Декларація незалежності США”. Вплив Великої Французької революції на етнополітичну думку. Досвід Франції у національно-державному будівництві: встановлення вперше в світі

республіканського правління в унітарній державі. Визнання нації найвищою цінністю і перетворення досучасного типу націоналізму на націоналізм сучасний. Втілення в життя принципів національності та ідеї національної держави.

Тема 4

Розвиток етнополітичних концепцій і теорій в Німеччині у XVIII – на початку XIX століття (2 год)

Ідеї І.Канта (“До вічного миру”) про право всесвітнього громадянства та концепція світового союзу незалежних правових держав. Вчення І.Канта про місце і роль протиріч і антагонізмів у суспільно-політичному житті. Розробка Й.Гердером концепції нації та національної держави (“Ідея до філософії історії людства”). Й.Фіхте як засновник теорії сучасного націоналізму (“Замкнена торгівельна держава”). Започаткування Г.Гегелем психологічно-історичної теорії нації (“Філософія права”, “Феноменологія духу”).

Тема 5

Становлення і розвиток етнополітології як науки (2 год)

Становлення етнополітології як науки про взаємодію етнонаціональної та політичної сфер людського буття. В Україні ця наука і навчальна дисципліна перебуває в процесі розвитку. На Заході “етнічна політика” – це окрема наука, що вивчає теоретичні аспекти етнополітичних процесів, а “етнополітика” – займається практичними аспектами етнополітичного життя. Зародження “етнополітики” як науки, її мета та завдання. Засновники нової науки: шведський політолог Р.Челлен та німецький вчений М.Бем. Зарубіжні суспільствознавці про “етнополітологічну теорію”: як відгалуження політології; як окрема самостійна наука; як історія зародження і розвитку етнополітичної думки у європейських країнах; як роз’яснення значення етнополітичних термінів; як створення формальних моделей конкретного або уявного етнополітичного процесу. Етнонаціональні концепції (щодо визначення предмету, функцій, цілей, об’єкту етнополітології) М.Паренті, Дж.Ротшильда, П.Ван Ден Берга, К.Дойча, Г.Сетон-Уотсона, Е.Сміта, Л.Снайдера та ін. Марксистсько-ленінські погляди на етнонаціональні процеси та “національна політика КПРС”. Українські науковці, дослідники з проблематики етнополітології: В.Антонович, Ю.Бойко, В.Вернадський, В.Винниченко, М.Грушевський, П.Куліш, В.Липинський та ін. Думки О.Бочковського (праця “Вступ до націології. Курс лекцій”) щодо молоді на той час науки, визначення її цілей, завдань. Зародження “етнонаук” (етнології та націології) і “етнонапрямків”: етноісторія, етнофілософія, етноконфліктологія, етнопсихологія та ін.

Тема 6

Етнополітологія як наука: актуальність, предмет, об'єкт та основні закономірності (2 год)

Основні причини пасивного ставлення західних вчених до створення єдиної загальної науки, яка б об'єднала етнонауки і етнонапрямки. Перешкоди на шляху розвитку етнополітології в Україні: економічна криза, негативне ставлення багатьох впливових сил до даної науки, відсутність порозуміння між дослідниками етнополітичної сфери та ін. Актуальність, доцільність і необхідність розвитку етнополітології обумовлена загальними і специфічними факторами. Етнополітологія як наука про сутність, форми та закономірності етнополітичних процесів, про взаємовідносини етнонаціональних спільнот (етносів, націй та етнонаціональних груп між собою та з державою), їх місце і роль в політичному житті суспільства. Етнополітологія як сукупність, синтез трьох важливих дисциплін: етнології (теоретичного народознавства), націології (науки про життя націй) та політології (науки про політику). Формула утворення терміну “етнонаціополітологія”: етнологія + націологія + 20 етнонаук і етнонапрямків + політологія. “Етнологія” і “націологія” як науки, у часі, просторі і за кількістю об'єктів дослідження. Предмет етнополітології – аналіз етнополітичної царини людського буття. Об'єкти етнополітології: людина, нація, етнічність і держава, етніцизм і націоналізм та ін. Основні закономірності етнополітології: “закон нерівномірного розвитку етносів” Т.Наїрна, І.Уоллерстайна; “залізний закон етнічності” У.Самнера, Дж.Ротшильда; закономірності “ланцюгової реакції” та “циклічного характеру етнополітичного розвитку”. Понятійно-категоріальний апарат етнополітології: загальнонаукові і етнополітологічні категорії.

Тема 7

Основні методологічні засади етнополітології (2 год)

Загальнонаукові методи етнополітології і принципи дослідження: принцип наукового плюралізму, світ-системний аналіз, метод моделювання, критичний метод, цивілізаційний метод, принцип гуманізму та ін. Спеціальні методи: етнологічний, етносоціологічний, етнофілософський, етноісторичний, етнодержавологічний та ін. Етнополітологічний метод як головний, інтегруючий і синтезуючий метод етнополітологічних досліджень. Нове (критичне) етнополітичне мислення як методологічна основа етнополітології. Етнополітичне мислення як одна з форм відображення суспільного буття, умов існування етносів, їх взаємовідносин між собою та з державою. Порівняльний аналіз головних принципів та ознак старого (догматичного) та нового (критичного) етнополітичного мислення. Обмеженість догматичного мислення та його формаційного, класового та партійного підходів. Об'єктивно-конструктивний характер нового етнополітичного мислення та його цивілізаційного і гуманістичного принципів. Сутність, основні принципи та шляхи формування нового етнополітичного мислення як головне завдання

етнополітології. Стан і перспективи розвитку нового етнополітичного мислення в Україні. Об'єктивні та суб'єктивні перешкоди на шляху поширення нового етнополітичного мислення та шляхи їх подолання. Структура етнополітології та її теоретико-методологічні засади: історія етнополітичної думки, теорія етнічності, теорія нації, теорія етніцизму, теорія націоналізму, теорія етнонаціональної політики, теорія національно-державного устрою, теорія етнополітичних конфліктів, теорія етнополітичної культури. Основні функції етнополітології: теоретико-пізнавальна, методологічна, критична, світоглядна, інтегративна та ін. Основні цілі та завдання науки етнополітології. Місце та роль етнополітології в системі сучасного суспільствознавства. Співвідношення етнополітології та соціально-гуманітарних наук: етнографії, етнології, етнодемографії, етнодержавознавства, етносоціології та ін.

Тема 8

Етнонаціональні форми існування людства (4 год)

Етапи етнонаціонального розвитку людства: доетнічний – етнічний – переднаціональний – національний – передпостнаціональний. Історичні форми існування людства: рід – плем'я – народність – нація. Академік В.Вернадський про людство як живу речовину. Головні парадигми поділу людства на етноси, нації, покоління, конфесії, класи. Людство у контексті критичного етнополітичного мислення. Феномен етнічності. Школи етнічності: марксистські і немарксистські. Примордіалістська школа (М.Вебер, У.Коннор, М.Новак, Е.Сміт, Е.Шилз). Інвентціоністська школа етнічності (Б.Андерсон, Ф.Барт, П.Брасс, М.Гехтер, Дж.Ротшильд та ін.). Сервайвелістська та еволюціоністська школи етнічності. Різноманітність концепцій етнічності. Етнічність у широкому і вузькому розумінні. Етнічність: різноманітність визначення, сутність, характер. Концепція і модель придбання і втрати етнічного коріння Г.Абрамсона: “традиціоналісти”, “пришельці-неофіти”, “вигнанці”, “євнухи”. Концепція етнічної ідентичності (В.Ісаїв, Дж.Едвардс, Дж.Гаас) та її основні типи. Концепція національної ідентичності (Джордж Де Вос). Концепція “символічної ідентичності” Герберта Ганса.

Тема 9

Етнос і етнонаціональні групи (2 год)

Етнос як основна форма існування людства. Багатоманітність підходів щодо визначення етносу. М.Бердяєв про етнос як проблему історичну, а не соціальну. Теорія етносу Лева Гумільова (“Етноси та антиетноси”). Основні ознаки етносу. Різниця між поняттями “етнос” та “етнічність”. Різноманітність форм існування етносу: рід – плем'я – народ – нація. Розробка загальної теорії етносу. Етнос – це позачасова, позатериторіальна, позадержавна спільнота людей, об'єднаних спільним походженням, культурою, історією, традиціями та ін. М.Вебер про гіпотетичну і реальну етнічні групи. Визначення поняття “етнічна група” (Р.Шермергорн, Е.Кешмор, М.Йінгер). Етнічна і національна група: спільність і

відмінність. Національна меншина (визначення, властивості, концепції) та домінуюча група. Меншина – це залежна, підлегла, субординована група. Домінуюча група – це спільнота в суспільстві, члени якої мають найбільшу владу.

Тема 10

Нація як ідейно-політичний феномен (4 год)

Нація як вища форма існування людства. Різноманітність підходів щодо визначення “нації”. Теорії нації. Політична теорія нації (Г.Гроцій, К.Дойч, Е.Гааз, Е.Сміт): політична нація – це спільнота, об’єднана спільною мовою, символами, лояльністю до держави та її законів. Психологічна теорія нації (Е.Ренан, О.Бауер, Р.Емерсон, М.Коннор): нація – це велика група людей, об’єднаних спільною національною психологією, характером, солідарністю, національною волею та свідомістю. Культурологічна теорія нації (К.Реннер, Ф.Гертц, Г.Кон, Г.Сетон-Уотсон): нація як культурна сфера життя людей і їх розвитку. Історико-економічна теорія нації (К.Каутський, К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін, Й.Сталін): нація – це продукт суспільного розвитку, наймогутніший фактор суспільного прогресу. Етнічна теорія нації (П.Ван Ден Берг, Г.Нельссон, М.Новак, Е.Сміт): нація – це велике, модерне, цивілізоване співтовариство громадян, об’єднане навколо якогось одного етносу. Загальна теорія нації. Нація – велике, модерне, цивілізоване співтовариство громадян з власною територією, мовою, інтересами, назвою і волею бути єдиним цілим. Основні підходи до класифікації націй: догматичний і критичний. Типологізація націй. Бездержавні та державні нації. Багатодержавні нації. Політичні та етнічні нації. Титульні і недобудовані нації. Діаспора. Концепції національності. Конституція України про етнонаціональну структуру українського суспільства.

Тема 11

Етнонаціональні спільноти в системі соціально-політичних відносин (2 год)

Теорія “стратифікації”. Етнічна парадигма. Національна парадигма. Класова і класократична парадигми. Діалектика взаємовідносин між етносами, націями і класами. Класифікація держав за Е.Річмондом, Г.Нельссоном, У.Коннором, П.Ван Ден Бергом. Національні держави. Багатонаціональні держави. Поліетнічні та моноетнічні держави. Етноси, нації і держави: їх взаємодія, характерні риси, відмінності. Етноси, нації і людство як взаємодоповнюючі поняття. Етнос – це природна форма існування людства, нація – це вища форма існування етносу, а держава – це напівштучне утворення з волі певного етносу. Поняття інтересів і цінностей. Національні, етнічні та державні цінності. Класові, етнічні та державні інтереси. Діалектика вселюдських цінностей та інтересів.

Тема 12

Суспільно-політичні та етнонаціональні процеси в сучасному світі (4 год)

Процеси суспільного розвитку: індустріалізація, урбанізація, глобалізація, модернізація. Сутність і характер процесу глобалізації. Основні типи глобалізації. Зміст і головні риси процесу модернізації. Основні типи модернізації. Етнічні процеси. Процеси етнічного розмежування і згуртування. Процеси етнічного роз'єднання, їх різноманітність. Теорії і основні типи етнооб'єднувачих процесів. Процеси етнічної і мовної асиміляції та акультурації. Головні чинники та форми асиміляції. Процес етнічної інтеграції. Процеси етнічного роз'єднання, їх різноманітність (парціація, сепарація, дисперсизація). Теорії і основні типи етнооб'єднувачих процесів (консолідація, асиміляція, інтеграція). Головні чинники та форми асиміляції (насильницька, добровільна, примусово-добровільна).

Тема 13

Етнічний ренесанс як процес відродження людства (2 год)

Етнічний ренесанс – процес відродження етнічних почуттів, знання, самосвідомості та зростання етнічної солідарності певної групи людей. Основні риси етнічного ренесансу. Загальні та специфічні причини виникнення етнічного ренесансу. Загальні: світові і громадянські війни; соціальні революції та міжетнічні конфлікти; розпад імперій; глобалізація та модернізація; розвиток торгівельно-економічних, культурних та туристичних зв'язків; посилення територіальної мобільності населення; зростання добробуту і життєвого рівня народу; занепад класової свідомості; рух за громадянські права та ін. Особливості етнічного ренесансу в колишньому СРСР: перебудова, демократизація, гласність; реабілітація репресованих народів; діяльність національно-патріотичних об'єднань; вплив зарубіжних діаспор; зародження нового критичного мислення; послаблення імперської свідомості; роль національної інтелігенції, відродження етнічної пам'яті, поширення етнічного знання, посилення міжетнічної диференціації; дезінтеграція колишнього СРСР, створення нових незалежних держав та ін. Етнічне відродження в Україні.

Тема 14

Процес політизації етнічності: стан і перспективи дослідження (2 год)

Зародження і розвиток політизації етнічності. Головні та специфічні чинники політизації етнічності. Зміст і етапи розвитку даного феномену: набуття етнічною спільнотою політичної свідомості, її мобілізація на досягнення певних цілей та вихід на арену політичного життя. Характерні риси процесу політизації етнічності: має глобальний, протидіючий та циклічний характер. Причини виникнення цього процесу: глобалізація, модернізація, скорочення природних ресурсів, вплив ЗМІ, урбанізація та ін. Роль держави та політичних еліт у розвитку політизації етнічності. Загальні та специфічні наслідки процесу

політизації етнічності: формування етнонацій, їх перетворення на суб'єкти історії, зародження і розвиток етнонаціоналізму та етніцизму та ін.

Тема 15

Етнополітична інтеграція та дезінтеграція (2 год)

Етнополітична дезінтеграція як процес роз'єднання і поділу існуючої етнополітичної спільноти. Основні закономірності дезінтеграційних та інтеграційних процесів. Причини дезінтеграції. Сучасні концепції етнополітичної інтеграції: комунікативна, функціональна, неофункціональна, уніфікаційна. Етнополітична інтеграція як процес об'єднання етнічних спільнот в єдине суспільство чи державу. Типи, цілі і завдання інтеграції. Основні передумови успішного розвитку інтеграційних процесів. Практичні аспекти етнополітичної інтеграції. Етапи і методи даного процесу. Передумови, причини і наслідки зростання інтеграційних тенденцій в Західній Європі. Перспективи інтеграції в Східній Європі. Складний і суперечливий характер розвитку політичної діяльності етнічних та національних меншин. Входження України до Європейського співтовариства: проблеми та перспективи.

Тема 16

Процеси національно-державного будівництва та етнополітичної регіоналізації (2 год)

Сучасні концепції зародження і розвитку націй: “зростання націй”, “розвиток націй”, “формування націй”, “національне будівництво”. Процес національного будівництва: сутність і характер. Націобудівництво в умовах політичної залежності та бездержавності. Проблеми національно-державного будівництва в Україні. Етапи і фази націобудівництва. Головні передумови національного будівництва, об'єктивні і суб'єктивні чинники. Роль національних еліт в даному процесі. Шляхи і методи націобудівництва. Принцип рівноправності етнічних спільнот та їх представників. Принцип компліментарності. Етнополітична регіоналізація: сутність і характер, причини піднесення. Небезпека перетворення етнорегіоналізму на сепаратизм. Засоби і методи вирішення етнорегіональних проблем. Децентралізація, автономізація та федералізація як основні шляхи вирішення етнорегіональних проблем. Принцип субсидіарності. Загальне і особливе в національно-державному будівництві та етнополітичній регіоналізації в Україні. Конституція України про шляхи і методи їх здійснення і впровадження.

Тема 17

Етнонаціональна політика в сучасній Україні (2 год)

Об'єкти та суб'єкти етнонаціональної політики держави. Структура етнонаціональної політики України: етнополітичні відносини, етнополітична свідомість, етнополітична організація як частина організаційних структур

держави. Функції етнополітики в Україні: забезпечення специфічних потреб різних етнонаціональних груп у сфері мови, культури, традицій; стабілізація міжетнічних відносин та розв'язання конфліктів через діалог; формування культури міжнаціонального спілкування та ін. Основні завдання етнополітики: захист прав людини щодо етнічної ідентичності; надання права націям, народам на самовизначення і утворення незалежних держав; захист від дискримінації за національною ознакою та ін. Основні політико-правові акти та закони: Закон України “Про національні меншини”, Закон України “Про громадянство України” та ін. Основні пріоритети етнополітики України: відновлення прав депортованих осіб, розширення співробітництва з українськими діаспорами за кордоном, розвиток етнічної самобутності української нації, відновлення прав кримських татар, болгар, вірмен та ін. Етнополітичні проблеми в Україні: збереження етнополітичної стабільності і національної безпеки; співпраця з економічного і гуманітарного обміну з сусідніми державами; збереження територіальної цілісності держави; надання статусу “корінних народів”; міжконфесійні конфлікти та ін. Подальший розвиток і вдосконалення законодавства у сфері етнополітики. Утворення інституцій національно-культурної автономії національних меншин в Україні. Оновлення мовного законодавства та ін.

Плани семінарських занять

Тема 1

Етнополітичні погляди мислителів Давньої Греції, Риму та європейських країн епохи Відродження (2 год)

ПЛАН:

1. Формування етнополітичних концепцій у Давній Греції та Римі.
2. Трансформація етнополітичних ідей в епоху Відродження.
3. Етнополітичні погляди Н.Макиавеллі та Ж.Бодена.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Утворення держав за етнічним принципом у Стародавньому світі.
2. Відродження етнополітичних ідей у XV-XVI століттях.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Охарактеризувати внесок мислителів Давньої Греції і Риму в зародження етнополітичної думки. Опрацювати відповідні розділи праць Платона “Держава”, Аристотеля “Політика”, визначити їх основні етнополітичні ідеї.
2. Скласти власні схеми етнічних форм існування людства, типів і форм, апробованих державних утворень та міждержавних об’єднань.
3. Спираючись на працю Н.Макиавеллі “Володар”, дати власний аналіз його етнонаціональних поглядів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аристотель. Политика // Сочинения: В 4т.–Т.4.– М.,1984.– Кн. 4-6.
2. Асмус В. Платон. – М., 1969. – С. 161-162.
3. Боден Ж. Метод легкого изучения истории // Антология мировой философии: В 4т. – Т.2. – М., 1965. – С. 141-144.
4. Боден Ж. Шесть книг о государстве // Антология мировой философии: В 4т. – Т.2. – М., 1965. – С. 144-147.
5. Бурлацкий Ф.М. Загадка и урок Н.Макиавелли. – М., 1977. – 199с.
6. Кондзьолка В. Нариси історії античної філософії. – Львів, 1993.
7. Макиавелли Н. Государь. – К., 1990.
8. Основи політичної науки. Курс лекцій. За ред. Б.Кухти. – Ч.1. – Львів: Кальварія, 1996. – 238 с.
9. Платон. Держава. – К.: Основи, 2000.
10. Плутарх. Сравнительные жизнеописания //Сочинения: В 3т.– Т.2. – М., 1963.
11. Філософія. Підручник / Г.Заїченко, В.Сагатовський та ін.; За ред. Г.Заїченка та ін. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
12. Фукидид. История. – Л., 1981.-С.6-10.
13. Юсим М.А. Этика Макиавелли. – М., 1990.

Тема 2

Формування етнополітичних знань в епоху Просвітництва (2 год)

ПЛАН:

1. Розробка етнополітичних ідей Френсісом Беконом та Томасом Гоббсом.
2. Внесок Ш.Л.Монтеск'є у розвиток етнополітології.
3. Концепція націоналізму у творчості Ж.-Ж.Руссо.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Національна ідея: витоки, історія, сучасність.
2. Вплив ідей Просвітництва на формування сучасних національних держав.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Порівняти етнополітичні ідеї Ж.Бодена, Дж.Локка та Ж.-Ж.Руссо про суверенітет.
2. Прокоментувати неспроможність західних мислителів і вчених XVII-XVIII століть передбачити хід етнополітичних процесів у XIX-XX ст.
3. Законспектувати відповідні розділи з праць: Т.Гоббса "Левіафан", Ш.Монтеск'є "Про дух законів", Ж.Бодена "Шість книг про республіку", Ж.-Ж.Руссо "Про суспільний договір", Дж.Локка "Два трактати про правління".

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бекон Ф. Сочинения: В 2-х т. – Т.1. – М., 1972. – С. 347-372.
2. Гелей С., Рутар С. Основи політології. – Львів, 1996.
3. Гоббс Т. О гражданине // Избр. произв.: В 2т. – Т.1. – М., 1965. – С. 347-372.
4. Гоббс Т. Левиафан // Избр. произв.: В 2т. – Т.1. – М., 1965. – С. 334-346.
5. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. – М., 1992.
6. Локк Дж. Сочинения: В 3т. – М., 1988.
7. Монтескье Ш. О духе законов // Антология мировой философии: В 4 т. – Т.2. – М., 1970. – С. 535-544.
8. Плавинская Н. Публикация произведений Монтескье в 1789-1799 гг. // Французская революция XVIII в. – М., 1988. – 178 с.
9. Рассел Б. История западной философии. – М., 1993. – Т. 1-2.
10. Руссо Ж.-Ж. Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства между людьми // Антология мировой философии: В 4 т. – Т.2. – М., 1970. – С. 558-574.

Тема 3

Етнополітична думка періоду буржуазних революцій (2 год)

ПЛАН:

1. Становлення демократичних держав. Етнополітичні теорії періоду боротьби за незалежність США.
2. Етнополітичні ідеї “Декларації незалежності США”.
3. Етнополітичні концепції національно-державного будівництва у Франції у XVIII столітті.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Етнопроблеми багатонаціональних поліетнічних держав та перспективи їх розв’язання.
2. Велика Французька революція – епохальна подія в розвитку етнополітичних процесів і етнополітичної думки.
3. Генеза національної ідеї та концепції національної держави у XVIII столітті.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Пояснити значення ідей діячів Американської революції і “Декларації незалежності США” для розвитку науки етнополітології.
2. Зробити порівняльний аналіз основних тенденцій у підходах до вирішення етнополітичних проблем.
3. Охарактеризувати внесок Великої Французької революції у розвиток етнополітичної думки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бромлей Ю. Этнические процессы в современном мире. – М., 1987.
2. Бурстин Д. Американцы: национальный опыт. – М., 1993. – 505с.
3. Документы Французской революции // Родина. – 1989. – №7.
4. Етнічний довідник: У 3 ч. / Гол. ред. В.Євтух. – Ч. 1. – К., 1997.
5. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Відп. ред. Ю.Римаренко. – К., 1996. – 942 с.
6. Пейн Т. Здравый смысл // Избр. соч. – М., 1959. – С. 21-46.
7. Політологія: Підручник / І.С.Дзюбко, К.М.Левківський, В.П.Андрущайка та ін. – К.: Вища шк., 1998. – 415с.
8. Світова та вітчизняна етнодержавницька думка / Кол. авт., Відп. ред. Ю.Римаренко. – К., 1997.
9. Тревоги мира. Социальные последствия глобализации мировых процессов. – М., 1997.
10. Французская революция XVIII в. – М., 1988. – 178 с.

Тема 4

Розвиток етнополітичних концепцій і теорій у Німеччині XVIII – початку XIX століття (2 год)

ПЛАН:

1. Етнополітичні ідеї І.Канта і Й.-Г.Гердера: порівняльний аналіз.
2. Внесок Й.-Г.Фіхте у розвиток етнополітичної теорії.
3. Вплив на етнополітичні концепції вчення Г.-В.-Ф.Гегеля.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Міжнародна злагода як основа соціально-політичної стабільності.
2. Націоналізм у політичному житті сучасної України.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Вияснити спільне і відмінне в поглядах Й.-Г.Гердера, Й.-Г.Фіхте, Г.Гегеля на етнополітичні проблеми.
2. Виділити (законспектувати) етнополітичні ідеї у творах: І.Канта “Антропология з прагматичної точки зору” (або “До вічного миру”); Й.-Г.Гердера “Ідея до філософії історії людства”; Й.-Г.Фіхте “Замкнена торгівельна держава”; Г.Гегеля “Філософія права” (або “Феноменологія духу”).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гегель Г.. Философия духа // Энциклопедия философских наук. – Т.3. – М., 1977. – 368 с.
2. Гегель Г. Философия истории // Сочинения. – Т.8. – М.–Л., 1934.
3. Гегель Г.. Философия права // Сочинения. – Т.7. – М.–Л., 1934.
4. Гердер Й. Идея до філософії історії людства. – М., 1977. – 703 с.
5. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения // Сочинения: В 6т. – Т.6. – М., 1966.
6. Кант И. К вечному миру // Сочинения: В 6т. – Т.6. – М., 1966.
7. Основи політології: Навчальний посібник / Керівник авт. кол. Ф. Кирилюк. – К.: Либідь, 1995. – 336с.
8. Повернення “народного духу”. Інтерв’ю з І.Берліном // Сучасність. – 1993. – №3. – 93с.
9. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та ін.; За ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 2000. – 624 с.
10. Фихте Й.-Г. Замкнутое торговое государство // Сочинения: В 2т. – Т.2. – СПб., 1993. – 319 с.

Тема 5

Становлення та розвиток етнополітології як науки (2 год)

ПЛАН:

1. Генеза етнополітології в країнах Західної Європи на початку ХХ століття.
2. “Етнополітична теорія” у політичних концепціях Дж.Ротшильда, М.Паренті, К.Дойча, Е.Сміта.
3. О.І.Бочковський про зародження “етнонаціополітики” як науки в Україні.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Генеза етнополітичних ідей в незалежній Україні.
2. Марксистсько-ленінські погляди на етнонаціональні процеси.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Законспектувати основні положення праці О.І.Бочковського “Вступ до націології”.
2. Використовуючи лекційний матеріал та рекомендовану літературу, засвоїти основні положення даної теми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бочковський О. Вступ до націології. Курс лекцій. – Мюнхен, 1992.
2. Етнополітика в Україні. Документи та матеріали. – К., 1998.
3. Євтух В. Якою має бути етнополітика української держави? // Віче. – 1992 –№11.
4. Картунов О.В. Вступ до етнополітології: Науково-навчальний посібник. – К., 1999. – 300 с.
5. Картунов О., Маруховська О. Головні віхи становлення зарубіжної етнополітологічної думки // Політологічні читання. – 1994. – №4.
6. Майборода А.Н. Теория этнополитики в западном обществоведении: структура и принципы исследования. – К.: Наукова думка, 1993. – 228 с.
7. Національні відносини в Україні у ХХ столітті. Збірник документів і матеріалів. – К., 1994.
8. Політологічний енциклопедичний словник. – К.: Генеза, 1997.
9. Потульницький В.А. Теорія української політології. – К., 1993.
10. Римаренко Ю.І. Національний розвій України. – К., 1995. – 272 с.
11. Этнологическая наука за рубежом: проблемы, поиски, решения. – М., 1991.
12. Жак Марітен. Нація, політичне суспільство, держава, консерватизм.- К., 1998.

Тема 6
Етнополітологія як наука: актуальність, предмет, об'єкт та основні
закономірності (2 год)

ПЛАН:

1. Фактори актуальності розвитку етнополітології за кордоном та в Україні.
2. Завдання, предмет і об'єкт етнополітології.
3. Закони та понятійно-категоріальний апарат етнополітології.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Етнонаціональна політика як засіб духовно-морального вдосконалення українського суспільства.
2. Українська національна ідея: її роль в розгортанні національно-визвольної боротьби українського народу.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Опрацювати і законспектувати основні поняття та визначення теми з “Політологічного енциклопедичного словника”.
2. Обґрунтувати, чим зумовлена зростаюча актуальність розвитку і вивчення етнополітології в сучасній Україні.
3. Розкрити суть і зміст таких понять: етнополітологія, етнологія, націологія, етнос, нація, народ, етнонаціональна політика.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк О. Сучасна українська етнополітика: проблема історичних засад // Нова політика. – 2000. – №5. – С. 54-57.
2. Антонюк О. Етнополітика. Проблеми і пріоритети // Віче. – 2000. – №11.
3. Варзар І. Політична етнологія як наука. – К., 1995.
4. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть? – К., 1991.
5. Картунов О.В. Етнополітологія: предмет, актуальність, функції та методологія // Політичний вісник. Ч.3. – К., 1993. – С. 109-116.
6. Картунов О., Маруховська О. Етнополітологія як наука і навчальна дисципліна // Політологічні читання. – 1994. – №3. – С. 107-108.
7. Майборода О. Етнонаціональна політика і перспективи етносоціального розвитку в Україні // Сучасність. – 1995. – №12. – С. 77-83.
8. Молчанов М. Етнополітичний фактор у розвитку цивілізації: історія і сучасність // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – №5.
9. Ренан Э. Что такое нация? // Собр. сочинений – Т.6. – К., 1902.
10. Римаренко Ю. Етнонаціональна політика України // Освіта. – 1994. – №83-85; 1995. – №1.
11. Юрій М. Етногенез та менталітет українського народу. – К., 1997.

Тема 7
Основні методологічні засади етнополітології (2 год)

ПЛАН:

1. Загальнонаукові та спеціальні методи етнополітології.
2. Догматичне та критичне етнополітичне мислення: порівняльний аналіз.
3. Структура, функції етнополітології та її місце в системі суспільних наук.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. До громадянської злагоди - через етнічний плюралізм.
2. Проблеми формування критичного етнополітичного мислення в Україні.
3. Догматичне етнополітичне мислення як застаріле, формаційне мислення.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Дати характеристику основних методів і принципів етнополітичних досліджень.
2. Підготувати розгорнутий коментар щодо порівняльного аналізу догматичного і критичного етнополітичного мислення.
3. З'ясувати місце і роль етнополітології в системі суспільних наук сьогодні і на перспективу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Євтух В. Етносоціологія: перспективи застосування // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – №2. – С. 20-25.
2. Євтух В., Молчанов М., Суглобін С. Концепція етнополітичних досліджень в Україні. – К., 1992.
3. Картунов А.В. Этнонациональная политика в контексте нового политического мышления // Основы политологии. Курс лекций для высших учебных заведений. – К., 1991. – С. 182-214.
4. Картунов О. Етнополітологія: данина моді чи вимога часу? // Віче – 1994. - №1. – С. 128-137.
5. Картунов О. Етнополітологія // Етнополітичний розвиток України. – К., 1993. – С. 197-198.
6. Картунов О., Маруховская О. Общечеловеческая ценность нового этнополитического мышления // Тезисы Респ. научн.-метод. конф. «Формирование общечеловеческих ценностных ориентаций у студентов» – Одесса, 22-24 окт. 1992 г. – С. 209-211.
7. Курас І.Ф. Етнополітика: історія і сучасність. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 1999.
8. Політологія: Навчальний посібник / під ред. М.І.Сазонова. – Харків.: „Фоліо”, 1998.
9. Поппер К. Открытое общество и его враги. – Т.2. – М., 1992. – С. 453.
10. Сорос Дж. Советская система: к открытому обществу. – М., 1994. – С. 68-73.

Тема 8

Етнонаціональні форми існування людства (2 год)

ПЛАН:

1. Головні парадигми існування людських спільнот.
2. Марксистські і немарксистські школи етнічності.
3. Концепція і модель придбання і втрати етнічного коріння Г.Абрамсона та інші концепції етнічності.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Національні меншини України в етнокультурному вимірі.
2. В.Вернадський про людство як живу речовину.
3. Етнополітика в Україні: історія та сучасний етап.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Охарактеризувати спільне і відмінне у вченнях представників сучасних шкіл етнічності.
2. З “Абетки етнополітолога” виписати і засвоїти такі поняття: етнос, етнічність, ідентичність, національна ідентичність, символічна ідентичність, етнічна ідентичність, метапарадигма та інші, що стосуються даної проблеми.
3. Обґрунтувати актуальність концепції Гарольда Абрамсона про набуття і втрату етнічного коріння для сучасної України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абетка етнополітолога / Відп. ред. Ю.Римаренко. – В двох томах. – Т.2. – К., 1996.
2. Антонюк О., Власенко О. Повага до себе починається з поваги до ближнього // Віче. – 1993. – №9. – С. 103-113.
3. Вернадский В.И. Начало и вечность жизни. – М., 1989.
4. Картунов О. Західні концепції та моделі розвитку демократії в поліетнічних державах: порівняльний аналіз // На шляху до відкритого суспільства. – Донецьк, 1993.
5. Моисеев Н. Человек и ноосфера. – М., 1990. – 239с.
6. Нельга О. Теорія етносу. Курс лекцій. – К., 1997.
7. Сміт Е. Національна ідентичність / Пер. з англ. – К.: Основи, 1994. – 223 с.
8. Степико М. Буття етносу, витоки, сучасність, перспективи. – К., 1998.
9. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1965.
10. Фукуяма Ф. Кінець історії // Генеза. – 1992. – №3.
11. Шкляр Л.Е. Этнос. Культура. Личность. – К.: Наукова думка, 1992.
12. Этнос и этнические процессы. – М., 1993.

Тема 9

Етнос та етнонаціональні групи: проблеми визначення (2 год)

ПЛАН:

1. Різноманітність підходів щодо визначення поняття етносу.
2. Розробка загальної теорії етносу у вітчизняній науці.
3. Спільні та відмінні риси етнонаціональних груп.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Етнос як об'єкт і суб'єкт політики.
2. Лев Гумільов про суть, утворення і розвиток етносів.
3. Національні меншини в поліетнічних країнах: досвід виживання.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Охарактеризувати основні форми існування українського етносу.
2. Назвати спільне та відмінне у поняттях “нація”, “етнос” та “етнічна група”.
3. Проаналізувати законодавство щодо національних меншин в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк О. Національна меншина як етнополітичний феномен // Нова політика. – 2000. – №2. – С. 39-43.
2. Бромлей Ю. Очерки теории этноса. – М., 1983.
3. Гумилев Л.Н. География этноса в исторический период. – Л., 1990.
4. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – Л., 1989.
5. Гумилев Л.Н. Этноссы и антиэтноссы // Звезда. – 1990. – №1, 2, 3.
6. Картунов О. Етнонаціональна група // Етнонаціональний розвиток України. – К., 1993.
7. Кривицька О. Вектори етноконфліктного потенціалу України // Нова політика. – 2001. – №1.
8. Макарчук С.А. Український етнос: виникнення та історичний розвиток. – К., 1992.
9. Обушний М. Етнос і нація: проблеми ідентичності. – К.: Український центр духовної культури, 1998. – 203 с.
10. Седін М. Представництво нацменшин у парламентах світу // Нова політика. – 2001. – №3.
11. Стогова О. Захист прав національних та етнічних меншин в Європі // Нова політика. – 2002. – №2.
12. Широкогоров С.М. Этнос: исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлений. – Шанхай, 1923. – 122с.

Тема 10

Нація як ідейно-політичний феномен (2 год)

ПЛАН:

1. Становлення і розвиток теорій нації.
2. Типологізація націй та їх характеристика.
3. Концепція національності Л.Снайдера.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Сучасні інтерпретації феномена націоналізму.
2. Націоналізм як одна з рушійних сил суспільно-політичного розвитку суспільства.
3. Політико-правові аспекти сучасних національних відносин.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Визначити актуальність дослідження і вивчення етнічної та національної сфер людського буття.
2. Пояснити причини існування великої кількості визначень та теорій нації.
3. Порівняти, зокрема, політичну та етнічну теорії нації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Армстронг Дж. Український націоналізм // Зустрічі. – 1991. – №2.
2. Геллнер Э. Нации и национализм. – М., 1991.
3. Донцов Д. Націоналізм. – Лондон, 1996.
4. Залізник Л. Про українську націю та національну ідею // Дніпро. – 1997. – №5-6.
5. Іванишин В. Нація. Державність. Націоналізм. – Дрогобич, 1992.
6. Касьянов М. Теорія нації та націоналізму. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
7. Кафарський В. Нація і державність: культура, ідеологія, духовність. – Івано-Франківськ: Плай, 1999.
8. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. – Львів: Кальварія, 1997.
9. Маначинський О. Централізація чи сепаратизм? // Політика і час. – 2002. – №6.
10. Націоналізм: Антологія / Упор. О.Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – 869 с.
11. Пашкова О. Національна ідея: теоретичний аналіз змісту поняття // Нова політика. – 2000. – №5.
12. Туренко В. Методологічні аспекти дослідження націоналізму // Нова політика. – 2002. – №2.
13. Феномен нації: основи життєдіяльності / За ред. Б.Попова. – К., 1998.

Тема 11
Етнонаціональні спільноти в системі соціально-політичних
відносин (2 год)

ПЛАН:

1. Діалектика взаємовідносин класів, етносів, націй і держав у політичній сфері.
2. Класифікація держав у західній та вітчизняній етнополітичній науці.
3. Поняття інтересів і цінностей: проблема їх співвідношення.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Діалектика національних інтересів та інтересів націй.
2. Проблеми і перспективи співвідношення прав громадянина, нації та держави в сучасній Україні.
3. Загальнолюдські цінності як ознака цивілізованості суспільства.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Охарактеризувати співвідношення таких понять як етнос, нація і держава.
2. Розкрити основні підходи щодо типів сучасних держав.
3. Засвоїти поняття: антагонізм, стратифікація, етнополітичні конфлікти, міжетнічні війни, нації-держави, національні цінності, вселюдські інтереси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк О. Національні інтереси України в контексті геополітики сучасної Росії // Політика і час. – 2000. – №5/6.
2. Антонюк О. Українці в світі // Політика і час. – 1993. – №5. – С. 22-28.
3. Иорданский В. Этнос и нация // Мировая экономика и международные отношения. – М., 1992. – №3.
4. Картунов О. Національні та вселюдські цінності та інтереси // Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії. – К., 1993.
5. Картунов О. Нація і людство // Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії. – К., 1993.
6. Костомаров М. Про панславизм // Кирило-Мефодієвське товариство. – У 3-х т. – Т.1. – К., 1990. – 264с.
7. Котанджян Т. Этнополитология консенсуса – конфликта. – М., 1992.
8. Національна держава: національний і наднаціональний виміри // За ред. Ю.Романенка. – Київ – Донецьк, 1998.
9. Римаренко Ю., Шкляр Л., Римаренко С. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. – К., 2001. – 264 с.
10. Якемчук Р. Міжнародний захист меншин // Політика і час. – 1997. – №9.
11. Яцько А. Проблема національної безпеки у контексті сучасної взаємодії етносів // Нова політика. – 2000. – №1.

Тема 12

Суспільно-політичні та етнонаціональні процеси в сучасному світі (2 год)

ПЛАН:

1. Модернізація та глобалізація сучасного суспільства.
2. Процеси етнічного розмежування та згуртування: їх суть, типи і теорії.
3. Етнічний ренесанс як важливий процес відродження людства.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності.
2. Модернізація як загальноцивілізаційний процес.
3. Етнополітичний ренесанс в Україні наприкінці 80-х – початку 90-х років.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Визначити спільне і відмінне між суспільно-політичними та етнічними процесами.
2. Зробити порівняльний аналіз процесів етнічного розмежування та згуртування.
3. З'ясувати співвідношення універсальних і специфічних причин етнополітичного ренесансу в колишньому СРСР.
4. Засвоїти терміни: індустріалізація, урбанізація, модернізація, глобалізація, етнічне роз'єднання, дисперсизація, сепарація, парціація, консолідація, асиміляція, акультурація, інтеграція.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьїн В. Безпека сучасного поліетнічного суспільства. Навчальний посібник. – К.: КВІУЗ, 2000. – 160 с.
2. Виттенберг Е., Жарников А. Этнический ренессанс – парадокс XX века? // Диалог. – 1990.-№ 15.
3. Горбатенко В. Стратегія модернізації суспільства. – К., 1999.
4. Дашкевич Я. Українське відродження і національні меншості // Україна в сучасному світі. – К., 1990.
5. Кремень В., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. – К., 1998.
6. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри (понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упор. Ю.Римаренко. – К., 1998. – 912 с.
7. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У двох частинах. – К.: Вища школа, 1997. – Ч.1. – 553 с.; Ч.2. – 704 с.
8. Ребкало В., Обушний М., Майборода О. Етнополітичні процеси в сучасній Україні: Досвід, проблеми, перспективи. – К.: Видавництво УАДУ, 1996. – 126 с.
9. Шморгун О. Україна: шлях відродження (Економіка, політика, культура). – К., 1993.
10. Этнические процессы в современном мире. – М., 1987.

Тема 13

Процес політизації етнічності: стан і перспективи дослідження (2 год)

ПЛАН:

1. Генеза та основні етапи процесу політизації етнічності.
2. Вплив держави і політичних еліт на політизацію етнічності.
3. Активізація процесу політизації етнічності в незалежній Україні.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Проблеми становлення і розвитку української нації.
2. Конфліктогенні фактори в посттоталітарній Україні.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Вияснити негативні та позитивні сторони процесу політизації етнічності.
2. Охарактеризувати основні етапи даного процесу, навести приклади.
3. Вказати причини піднесення процесу політизації етнічності в колишньому СРСР.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бочковський І. Національна справа. – Відень, 1918.
2. Дашкевич Я. Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України // Україна: Наука і культура. – К., 1993. – С. 47-54.
3. Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі / За ред. Ю.Римаренка. – К., 1999. – 270 с.
4. Заславський В. Націоналізм і перехід до демократії в посткомуністичних суспільствах // Сучасність. – 1993. – №3.
5. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: етнополітологічний аналіз. – К.: Вища школа, 1998. – 392 с.
6. Лисяк-Рудницький І. Формування українського народу і нації // Історичні ессе. – Т.1. – К., 1994.
7. Поліщук І. Ідеологія державотворення як чинник формування політичної нації // Нова політика. – 2000. – №5. – С. 40-44.
8. Римаренко Ю., Картунов О., Курас І. Нація і держава. Теоретико-методологічний аспект. – К. – Донецьк, 1998.
9. Свідзинський А. Українська національна ідея та шляхи її втілення // Універсум. – К., 1996. – №11-12.
10. Шевченко В. Етнічний довідник: етнічні меншини в Україні. – К., 1996.
11. Шкляр Л. Українці: етногенез, етнос, етнічність // Генеза. – 1994. – №1. – С. 120-126.

Тема 14
Етнополітична інтеграція та дезінтеграція (2 год)

ПЛАН:

1. Сутність і характер етнополітичної дезінтеграції.
2. Сучасні концепції етнополітичної інтеграції.
3. Типи, передумови та методи етнополітичної інтеграції.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Виникнення суверенних держав після розпаду СРСР.
2. Вхід України до Європейського співтовариства: проблеми і перспективи.
3. Інтеграційні процеси в країнах Центральної і Східної Європи.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Проаналізувати причини виникнення дезінтеграційних процесів та умови інтеграційних.
2. Пояснити, чому в Західній Європі переважають інтеграційні процеси, а в Східній Європі – дезінтеграційні.
3. Обґрунтувати проблеми національної єдності і територіальної цілісності України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балушок В. Нації етнічні, нації політичні і перспективи етнонаціонального розвитку людства // Наука і суспільство. – 1997. – №9-10.
2. Гаврилишин Б. Дороговкази на майбутнє. – К., 1993. – 196с.
3. Євтух В., Молчанов М., Суглобін С. Етнополітична ситуація в Україні: спроби наукової інтерпретації. – К., 1993. – 110 с.
4. Євтух В., Молчанов М., Суглобін С. Концепція етнополітичних досліджень в Україні. – К., 1992.
5. За міжнаціональну злагоду, проти сепаратизму й екстремізму / Відп. ред. І.Курас. – К., 1995. – 130 с.
6. Онищенко І. Етно- та націогенез в Україні (етнополітологічний аналіз). – К.: Вища школа, 2001. – 287 с.
7. Політичні структури і процеси в сучасній Україні. Політологічний аналіз / Редкол.: Ф.Рудич, М.Кириченко та ін. – К., 1995. – 266 с.
8. Пустотіл В. Самосвідомість націй // Розбудова держави. – 1993. – №3. – С. 27-30.
9. Розумний М. Українська ідея на тлі цивілізації. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
10. Субтельний О. Розпад імперії та утворення національних держав: випадок України // Сучасність. – 1994. – №12. – 65с.
11. Українська еміграція: історія і сучасність. – Львів, 1992.
12. Шишков Ю. Экономический союз СНГ: маниловщина или реальность? // Общественные науки и современность. – 1994. – №2.

Тема 15
Процеси національно-державного будівництва та етнополітичної
регіоналізації (2 год)

ПЛАН:

1. Утворення націй та національних держав.
2. Суть, класифікація та характер національного будівництва.
3. Зміст, шляхи і методи вирішення етнорегіональних проблем.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Проблеми національно-державного будівництва в Україні.
2. Основні напрями гармонійного співвідношення нації і держави.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Скласти порівняльну таблицю умов і чинників, які: а) сприяють націобудівництву в Україні; б) перешкоджають цьому процесу.
2. Обґрунтувати роль еліт і держави у формуванні і розвитку націй.
3. Розкрити суть і складність процесів етнорегіоналізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк О. Національно-державні інтереси України в етнополітичній сфері // Нова політика. – 2000. – №4. – С. 18-22.
2. Врублевський В., Хорошковський В. Український шлях. Начерки: геополітичне становище України та її національні інтереси. – К., 1997. – С. 147-148.
3. Картунов О. Західні теорії нації. Плюралізм думок, дефініцій, понять // Віче. – 1996. – №6. – С. 80-93.
4. Куць О., Куц Ю. Етнополітичні аспекти розбудови української держави. – Харків: Видання журналу “Березіль”, 1999. – 274 с.
5. Медведчук В. Сучасна українська національна ідея і питання державотворення. – К., 1997.
6. Межнациональные отношения. Термины и определения: Словарь-справочник / Отв. ред. Ю.Римаренко. – К., 1991. – 408 с.
7. Національно-державне будівництво: концептуальні підходи, сучасна наукова література / За ред. Ю.Римаренка. – К., 1999. – 559 с.
8. Рябчук М. Від Малоросії до України. Парадокси запізнілого націєтворення. – К.: Критика, 2000. – 304 с.
9. Телешун С. Державний устрій України: проблеми політики, теорії і практики. – К., 2000. – 344 с.
10. Томенко М. Українська перспектива: історико-політологічні підстави сучасної державної стратегії // Політичні студії. – К., 1995. – Вип.2. – 65с.
11. Хорошилов О. Ідеологія державотворення як чинник формування політичної нації // Нова політика. – 2000. – №4. – С. 23-25.
12. Цимбал А. Аналіз стереотипів національного характеру // Молода нація. – К., 1997. – С. 96-114.

Тема 16
Етнонаціональна політика в сучасній Україні (2 год)

ПЛАН:

1. Структура, функції та завдання етнонаціональної політики.
2. Законодавча база та система прав етнонаціональних груп в Україні.
3. Пріоритети, проблеми і перспективи вітчизняної етнонаціональної політики.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Проблеми перехідного розвитку України в етнонаціональній сфері.
2. Політико-правове забезпечення національно-етнічного відродження України.

ЗАВДАННЯ для вивчення першоджерел та практичні завдання:

1. Обґрунтувати суть і особливості етнонаціональної політики в Україні.
2. Виявити основні проблеми етнополітики в нашій державі і назвати шляхи їх ефективного вирішення.
3. Проаналізувати законодавство України щодо національних меншин.
4. Охарактеризувати відповідні статті Конституції України щодо засад етнонаціональної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк О. Українська держава і українці в світі // Трибуна. – 2000. – №1/2.
2. Антонюк О. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади: Монографія. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 1999. – 284 с.
3. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / Відп. ред. Ю.Римаренко, І.Курас. – К., 1993. – 800 с.
4. Етнополітичний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи. – К., 1997. – 211 с.
5. Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? Збірник. – К.: ІПіЕНД, 2002. – 295 с.
6. Євтух В. Етнополітика в Україні: правничий і культурологічний аспекти. – К., 1997.
7. Кремень В. Соборна Україна в цілісному світі // Проблеми соборності України в ХХ столітті. – К., 1994. – 153с.
8. Майборода О. Перспективи розвитку міжнаціональних відносин в Україні // Україна на зламі тисячоліть. – К., 2000.
9. Мітрофанова О. Етнонаціональні процеси в Україні. Соціальна підтримка національних громад в Україні // Нова політика. – 1999. – №2.
10. Рибалко О. Етнонаціональні інтереси в Україні: європейська проекція // Нова політика. – 1999. – №2.
11. Товт М. Етнонаціональна політика України. Міжнародно-правовий вимір // Віче. – 2001. – №10.

Програмові вимоги до курсу

1. Формування етнополітичних ідей в Давній Греції та Римі.
2. Етнополітичні ідеї Арістотеля (“Політика”).
3. Етнополітичні ідеї Платона (“Держава”).
4. Особливості формування етнополітичної думки в епоху Відродження.
5. Н.Макіавеллі про незалежність і об’єднання Італії (“Володар”).
6. Етнополітичні ідеї Ж.Бодена (“Шість книг про республіку”).
7. Ж.Боден як засновник етнопсихології та етногеографії (“Метод легкого вивчення історії”).
8. Розробка етнополітичних ідей Ф.Беконом і Т.Гоббсом (“Левіафан”).
9. Дж.Локк “Два трактати про правління”.
- 10.Внесок Ш.Монтеск’є в розвиток етнополітичних ідей (“Про дух законів”).
- 11.Етнополітичні ідеї Ж.-Ж.Руссо в праці “Про суспільний договір”.
- 12.Етнополітичні погляди “батьків-засновників” США.
- 13.Етнополітичні ідеї “Декларації незалежності США” та “Декларації прав людини і громадянина”.
- 14.Етнополітичні ідеї І.Канта (“До вічного миру”).
- 15.Розробка Й.Гердером концепції нації та національної держави (“Ідея до філософії історії людства”).
- 16.Й.Фіхте як засновник теорії сучасного націоналізму (“Основні риси сучасної епохи”).
- 17.Започаткування Г.Гегелем розробки психологічно-історичної теорії нації (“Філософія права”).
- 18.Зародження і розвиток етнополітології як науки. Погляди О.Бочковського („Вступ до націології”).
- 19.Різноманітність поглядів щодо змісту терміну “етнополітологія”.
- 20.Актуальність розвитку етнополітології: загальні та специфічні фактори.
- 21.Визначення терміну “етнополітологія”. Формула даного поняття.
- 22.Предмет, об’єкт та основні закономірності етнополітології.
- 23.Загальнонаукові та спеціальні методи етнополітології.
- 24.Догматичне та критичне етнополітичне мислення: порівняльний аналіз.
- 25.Структура та основні функції етнополітології.
- 26.Цілі і завдання етнополітології, її місце в системі суспільних наук.
- 27.Багатоманітність форм людських спільнот.
- 28.Концепція В.Вернадського про людство.
- 29.Марксистські і немарксистські школи етнічності.
- 30.Різноманітність концепцій етнічності.
- 31.Концепція і модель придбання та втрати етнічного коріння Г.Абрамсона.

32. Концепція етнічної ідентичності, її основні типи.
33. Концепції національної та символічної ідентичності.
34. Вплив Американської і Французької революцій на розвиток етнополітичних концепцій.
35. Визначення поняття етносу.
36. Теорія етносу Л.Гумільова („Етноси та антиетноси”).
37. Розробка загальної теорії етносу.
38. Етнічна група: проблема визначення поняття.
39. Національна меншина та домінуюча група.
40. Становлення та розвиток теорій нації.
41. Політична теорія нації.
42. Психологічна теорія нації.
43. Культурологічна теорія нації.
44. Історико-економічна теорія нації.
45. Етнічна теорія нації.
46. Типологізація націй.
47. Концепція національності Л. Снайдера.
48. Поділ людства на класи, етноси, нації.
49. Класифікація держав за Г.Нельсоном, У.Коннором, П.Ван Ден Бергом.
50. Проблеми взаємовідносин етносів, націй і держав.
51. Співвідношення етносів, націй і людства.
52. Причини і наслідки етнічного ренесансу в колишньому СРСР та незалежній Україні.
53. Стан і перспективи дослідження політизації етнічності.
54. Політизація етнічності: зміст і етапи.
55. Характерні риси політизації етнічності.
56. Зародження, розвиток та загальні причини політизації етнічності.
57. Політизація етнічності: роль держави та політичних еліт.
58. Політизація етнічності у колишньому СРСР та в незалежній Україні.
59. Сутність і характер етнополітичної дезінтеграції.
60. Сучасні концепції етнополітичної інтеграції.
61. Основні передумови та типи інтеграційних процесів.
62. Практичні аспекти етнополітичної інтеграції.
63. Етапи та методи етнополітичної інтеграції.
64. Національні, етнічні та вселюдські цінності.
65. Класові, етнічні, національні, державні інтереси.
66. Суть, характер та основні типи процесу глобалізації.
67. Зміст, головні риси та типи процесу модернізації.
68. Загальна характеристика етнічних процесів.

69. Процеси етнічного роз'єднання, їх різноманітність.
70. Теорії етнооб'єднувчих процесів, їх основні типи.
71. Процеси етнічної і мовної асиміляції та акультурації.
72. Головні чинники та форми асиміляції.
73. Процес етнічної інтеграції.
74. Різноманітність підходів щодо процесу етнічного ренесансу.
75. Основні риси етнічного ренесансу.
76. Загальні причини етнічного ренесансу.
77. Багатоманітність поглядів щодо формування націй.
78. Головні умови народження націй.
79. Сутність і характер національного будівництва.
80. Роль еліт у формуванні і розвитку націй.
81. Основний зміст процесів етнорегіоналізації.
82. Шляхи і методи вирішення етнорегіональних проблем.
83. Структура, функції та завдання етнонаціональної політики.
84. Законодавча база та система прав етнонаціональних груп в Україні.
85. Пріоритети, проблеми і перспективи вітчизняної етнонаціональної політики.